

Homeopathie. A never ending story?

C.P. van der Smagt

Toen het in de tweede helft van de twintigste eeuw gebruikelijk werd in de geneeskunde om het effect van een therapie te onderzoeken in gerandomiseerde, placebogecontroleerde, dubbelblinde studies, stonden homeopaten in het algemeen op het standpunt dat zoiets voor de homeopathie niet mogelijk was. In het klassieke homeopathisch ziekteconcept verschillen zieke individuen immers, ook al lijken ze aan dezelfde aandoening te lijden, zo fundamenteel van elkaar dat het onmogelijk is om vergelijkbare groepen te vormen.

De verschillende zieke individuen moeten dan ook verschillende homeopathische middelen voorgeschreven krijgen, die in een langdurig persoonlijk gesprek door de therapeut worden uitgezocht. Bovendien, zo redeneerde men, bestaat er helemaal geen behoefte aan effectstudies in de homeopathie omdat iedere homeopaat uit ervaring weet dat zijn therapie werkt en iemand die het niet geloven wil moet het zelf maar eens serieus proberen. Mocht het een enkele keer voorkomen dat de homeopathische behandeling geen succes heeft dan zegt dit niets ten nadele van de klassieke homeopathie, maar slechts dat de genezer het verkeerde middel heeft gekozen.

Met het toenemen van de populariteit van de alternatieve geneeskunde in de jaren zeventig en tachtig, en het groeiend aantal homeopathische artsen, groeide echter ook de behoefte aan een meer wetenschappelijk fundament voor de homeopathie. Effectonderzoek op de gebruikelijke manier bleek nu niet langer onmogelijk maar zelfs wenselijk. Hieraan lag ook het voortschrijdend inzicht ten grondslag, uiteraard krachtig aangemoedigd door de producenten van homeopathica, dat ook met standaardmiddelen bij standaardaandoeningen die op reguliere wijze zijn vastgesteld homeopathische successen zijn te behalen. Een individuele benadering is hierbij niet nodig, wat niet alleen een enorme tijdsbesparing voor de homeopaat oplevert, maar ook een gigantische groei van de omzet op de homeopathische 'zelfzorgmarkt'. Dat Hahnemann (want er is geen homeopathie denkbaar zonder de meest uitgesproken individualisering) zich in zijn graf van de ene zij op de andere zou werpen scheen niemand te deren.

Erg goede onderzoekers bleken de homeopaten echter niet te zijn. In 1990 was er in de medische literatuur het verslag van ruim 100 gecon-

troleerde studies op het gebied van de homeopathie te vinden, waarvan slechts enkele het tot publicatie in een gerenommeerd tijdschrift hadden weten te brengen. Hill en Doyon stelden vast dat slechts in 40 van deze trials de randomisatie correct was geschied. De overige lieten ze buiten beschouwing. In de helft van deze 40 onderzoeken vond men een positief effect van het homeopathisch middel en in de andere helft niet. De auteurs besloten daarom dat er onvoldoende redenen zijn om aan te nemen dat homeopathie een werkzaamheid heeft die uitgaat boven die van een placebo en dat kostbaar onderzoek in de toekomst niet zinvol zou zijn. Kleijnen c.s. bekeken in 1991 dezelfde literatuur iets anders. Ze beoordeelden de 107 homeopathieonderzoeken van na 1965 aan de hand van zeven kwaliteitscriteria voor behoorlijk wetenschappelijk onderzoek. Elke studie kon 100 punten verdienen. Slechts 16 onderzoeken scoorden voldoende (meer dan 59 punten). In elf hiervan werd een positief effect van het homeopathisch middel gezien. De auteurs konden hiervoor geen plausibele verklaring geven en pleitten daarom voor meer en vooral beter onderzoek. Een belangrijk bezwaar van hun methode was dat er impliciet van werd uitgegaan dat een lage score voor het ene kwaliteitscriterium gecompenseerd kon worden door een hoge score voor een ander. Zo kon het gebeuren dat een onderzoek dat bij Hill en Doyon terzijde werd geschoven bij Kleijnen 75 punten kreeg.

Inmiddels is het verlangde onderzoek verricht. In Nederland promoveerde mevrouw E.S.M. de Lange-de Klerk in 1993 op een onderzoek naar het effect van de klassiek homeopathische behandeling van kinderen met frequente bovenste-luchtweginfecties. Zij kon in deze perfecte studie geen statistisch significant effect

van de homeopathische behandeling aantonen, maar verklaarde in een interview er toch mee door te gaan want ze 'wist' dat het werkte. Het gezaghebbende *Geneesmiddelenbulletin* publiceerde in 1996 en in 1999 overzichten (met commentaar) van de in de voorgaande jaren verrichte homeopathieonderzoeken. De conclusie was onveranderlijk: de homeopathie dient te worden beschouwd als een bijzondere vorm van placebotherapie. Homeopaten en fabrikanten van homeopathische middelen bleven het publiek intussen wijsmaken dat de waarde van homeopathie wel degelijk wetenschappelijk was aangetoond en dat het nu alleen nog nodig was om een verklaring voor dit wonder te vinden. Daartoe werden soms de merkwaardigste hypothesen opgesteld zoals het 'geheugen van water'. De discussie die zich op welles-nietesniveau afspeelde werd weer wat interessanter toen K. Linde c.s. in 1997 in een groot artikel in *The Lancet* verslag deden van een echte meta-analyse (statistische methode waarin gegevens van verschillende onderzoeken worden gecombineerd en geanalyseerd) van 89 onderzoeken naar het effect van homeopathie bij een grote hoeveelheid verschillende aandoeningen. De auteurs concludeerden: 'The results of our meta-analysis are not compatible with the hypothesis that the clinical effects of homeopathy are completely due to placebo. However, we found insufficient evidence from these studies that homeopathy is clearly efficacious for any single clinical condition. Further research on homeopathy is warranted provided it is rigorous and systematic.' Twee van deze auteurs publiceerden later nog een nieuwe meta-analyse van 19 trials op het gebied van klassieke homeopathie waaruit bleek dat studies van hoge methodologische kwaliteit geen effect van homeopathie lieten zien.

Even leek het doek definitief gevallen voor de homeopathie toen in augustus 2006 Aijing Shang c.s. een artikel publiceerden in *The Lancet* over een ingenieus onderzoek waarin ze homeopathiestudies vergeleken met effectstudies in de reguliere geneeskunde. Uitgangspunt was dat fouten in opzet en rapportage van elk geneesmiddelonderzoek voor een deel de vondst van een positief effect kunnen verklaren. De auteurs vergeleken een aantal homeopathietrials van hoge methodologische kwaliteit met een aantal 'reguliere' studies van vergelijkbare kwaliteit, die overeenkwamen wat betreft de te behandelen ziekte en het te verwachten resultaat. Het bleek dat kwalitatief minder goede studies in het algemeen een ster-

ker positief effect lieten zien dan betere studies, maar dat dit effect in de beste homeopathieonderzoeken vrijwel geheel verdween, terwijl het in de beste effectonderzoeken naar reguliere behandelingen duidelijk aanwezig bleef. De auteurs concluderen dat de klinische effecten van homeopathie dus beschouwd kunnen worden als placebo-effecten. Opmerkelijk was een kort begeleidend redactioneel commentaar onder het hoofdje 'The end of homeopathy' dat eindigde met de veelzeggende zinnen: 'Surely the time has passed for selective analyses, biased reports, or further investment in research to perpetuate the homeopathy versus allopathy debate. Now doctors need to be bold and honest with their patients about homeopathy's lack of benefit, and with themselves about the failings of modern medicine to address patients' needs for personalised care.'

Maar het homeopathisch geloof kan wel tegen een stootje. Enkele voorstanders van de homeopathie, waaronder Linde, schreven brieven aan de redactie van *The Lancet* met kritiek op de methode en conclusie van Shang c.s. In Nederland werd uiteraard heftig gereageerd door de Vereniging van Homeopathische Artsen (VHAN) bij monde van Lex Rutten die uit de gegevens in het artikel zelfs concludeerde dat het verschijnsel, dat beter onderzoek leidt tot het vinden van minder effect, voor homeopathie in mindere mate geldt dan voor reguliere behandelingen. Hij insinueerde dat Shang c.s. niet objectief waren en er belang bij hadden met een slecht resultaat voor de homeopathie te komen. De bezwaren van de brieverschrijvers in *The Lancet* zijn intussen in een naschrift overtuigend door Shang weerlegd.

Een enigszins vreemde rol wordt gespeeld door het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* (NTvG). In het nummer van 21 januari 2006 (p. 160) komt men in de rubriek Buitenlands Nieuws terug op een eerder bericht over de publicatie in *The Lancet*. Er wordt uitgebreid aandacht besteed aan de methodologische bezwaren van de VHAN, die gedeeld zouden worden door diverse onderzoekers. *The Lancet* had het stuk niet mogen opnemen omdat het onderzoek niet volgens de geldende regels zou zijn uitgevoerd. Daarnaast moet het tijdschrift zich schamen voor het redactioneel commentaar. Wetenschapsjournalist Hans van Maanen maakt zich in *de Volkskrant* van 28 januari 2006 nogal boos hierover. Hij merkt op dat Nederlandse artsen lelijk op het verkeerde been worden gezet, doordat het NTvG de bezwaren van de VHAN breed uitmeet en aan de overtuigen-

de repliek van Shang c.s. nauwelijks aandacht besteedt, daarmee de indruk wekkend dat de homeopathie 'zo niet fier overeind is gebleven, dan in ieder geval toch niet zo definitief omvergekegeld was als "de tegenstanders" graag hadden gezien.' Volgens Van Maanen is de dis-

cussie over homeopathie een loopgravenoorlog geworden, waarin niets meer lijkt te bewegen. Het ziet er naar uit dat hij gelijk heeft. We moeten maar afwachten wie het volgende schot lost. ●

Literatuur

- Hahnemann, S. *Organon der geneeskunst*, p. 4, uitgeverij Homeovisie, Alkmaar 1988.
- Hill, C & F. Doyon (1990), Review of randomized trials of homoeopathy, *Revue d'Epidémiologie, Médecine Sociale et Santé Publique* 38, p. 139 – 147.
- Kleijnen, J. e.a. (1991), Clinical trials of homoeopathy, *B.M.J.* 302, p. 316 – 323.
- Lange-de Klerk, E.S.M. de, Effects of homoeopathic medicines on children with recurrent upper respiratory tract infections, *Academisch proefschrift 1993 VU Amsterdam*.
- Linde, K. e.a. (1997), Are the clinical effects of homoeopathy placebo effects? *Lancet* 350, p. 834 – 843.
- Shang, A. e.a. (2005), Are the clinical effects of homoeopathy placebo effects? Comparative study of placebo-controlled trials of homoeopathy and allopathy, *Lancet* 366, p. 726 – 732.
- Rutten, L. e.a. Bewijs tegen homeopathie: de verhulde waarheid, www.vhan.nl/documents/verhulde-waarheid/pdf
- Shang, A. e.a. (2005), Authors' reply, *Lancet* 366, p. 2083 – 2085.

● Kort ●

KNMG

Voorzitter Holland trachtte zijn gesprekken zorgvuldig buiten de publiciteit te houden en in *Medisch Contact* las je er niets over, maar Mednet meldde op 8 december 2005 dat de gesprekken over toelating van de alternatieve artsen tot de KNMG-koepel 'op een laag pitje zijn gezet'. De contacten waren positief, maar het onderwerp zou volgens Holland 'te gevoelig liggen' en hij wilde niet de hele Federatie op scherp zetten. De KNMG wil de alternatieve artsen nog wel helpen om de beeldvorming van hun vakgebied positief te laten bijstellen. Hoewel de uitkomst ons tevreden stelt, zijn dit toch vrij droefstemmende uitspraken van de voorzitter van een organisatie die werd opgericht om de kwakzalverij te bestrijden en een uniforme wijze van beroepsuitoefening te bevorderen. De KNMG-afdeling Rotterdam nam onbekommerd geld aan van dokter Vogel, VSM, Heel en Orthica: we zeggen wel eens iets over de KNMP, die een homeopathisch apotheker in zijn hoofdbestuur heeft, maar de KNMG kan er ook wat van.... ●

A.L.T.

aan MS en had zijn medicijnen via het internet (www.ayurvedicclinic.net) uit Nepal besteld en deze volgende de aangegeven dosering ingenomen. Hij had hevige pijnen, bloedarmoede en hield vocht vast. De loodconcentratie in zijn bloed was sterk verhoogd en hij vertoonde ernstige symptomen van loodvergiftiging, een tegenwoordig zeldzaam geworden ziektebeeld. Het lood veroorzaakt allereerst problemen van de bloedaanmaak, maar daarnaast al snel schade van hersenen, perifere zenuwen, darmkolieken en obstipatie. Ook nierbeschadiging wordt soms gezien. De auteurs lieten de Ayurvedische korrels die de man had ingenomen onderzoeken en deze bleken inderdaad enorme hoeveelheden lood te bevatten. Uit de literatuur komt naar voren dat ayurvedische kruiden, maar ook andere Chinese en Aziatische kruiden vaak te veel lood bevatten. Ayurveda, aldus de auteurs, is een 3000-5000 jaar oude geneeswijze uit India, waarin men op holistische wijze een balans van 'levensenergieën' nastreeft, welke ontspringen uit een absolute kracht, de Paramathman. Zie ook: www.niam.com. ●

A.L.T.

Ayurvedische loodvergiftiging

Twee artsen uit het VUmc te Amsterdam beschreven in het *NTvG* van 24 december (p. 2893-6) een 46-jarige man die een ernstige loodvergiftiging had opgelopen ten gevolge van inname van Ayurvedische kruiden. De man leed